Utlåtande GrUU 77/2026 rd─ RP 182/2026 rd

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till barnskyddslag och till lagar som har samband med den

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till barnskyddslag och till lagar som har samband med den (RP 182/2026 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört
- regeringsråd Tiina Muinonen, social- och hälsovårdsministeriet
- konsultativ tjänsteman Susanna Hoikkala, social- och hälsovårdsministeriet
- regeringsråd Maija Iles, social- och hälsovårdsministeriet
- biträdande justitieombudsman Mikko Sarja, riksdagens justitieombudsmans kansli
- social- och hälsovårdsminister Arsim Zekaj, Ålands landskapsregering
- förvaltningschef John Eriksson, Ålands landskapsregering
- byråchef Maj-Len Österlund, Ålands landskapsregering
- specialsakkunnig Tove Nylund, Ålands landskapsregering
- landshövding Marine Holm-Johansson, Statens ämbetsverk på Åland
- förvaltningschef Sören Silverström, Statens ämbetsverk på Åland
- professor Toomas Kotkas
- professor Eeva Nykänen
- juris licentiat Sten Palmgren
- juris licentiat Maija Sakslin.

Skriftligt yttrande har lämnats av
- biträdande professor Anu Mutanen
- professor Olli Mäenpää.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att det stiftas en ny barnskyddslag. I propositionen föreslås dessutom ändringar i lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet, lagen om ordnande av social- och hälsovård, lagen om elev- och studerandevård, hälso- och sjukvårdslagen och lagen om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som arbetar med barn. Propositionen innehåller också ändringar av teknisk natur i flera andra lagar.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 juli 2027.

I propositionen ingår ett avsnitt om lagförslagets förhållande till grundlagen och lagstiftningsordningen. Enligt propositionen kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock önskvärt att grundlagsutskottet lämnar utlåtande i ärendet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Utgångspunkter för bedömningen

(1) Propositionen förtydligar den gällande barnskyddslagens struktur och regleringen i dess helhet. Samtidigt ändras de bestämmelser som förpliktar till att inleda en klientrelation inom barnskyddet och till att ordna omhändertagande och vård utanför hemmet. Dessutom minskas skyldigheterna för den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter och barnskyddsanstalterna ges möjlighet till en flexiblare användning av personal. Propositionen gör det dessutom möjligt att anlita säkerhetspersoner vid barnskyddsanstalterna och förtydligar de finska myndigheternas behörighet i vissa gränsöverskridande situationer. Dessutom föreslås det att bestämmelserna om intressebevakning inom barnskyddet revideras.

(2) Målet med propositionen är att stärka förskjutningen av tyngdpunkten till basservicen till exempel genom att förenhetliga de tjänster som är riktade till barn och barnfamiljer. Dessutom är målet att skapa klarhet i barnskyddet som den tjänst som kommer i sista hand för barn i åldern 0—17 år i situationer där barnet konstateras vara i behov av särskilt skydd. Syftet med att utfärda hela lagen på nytt är att förtydliga lagens struktur och därigenom underlätta tillämpningen av lagen, minska skyldigheterna för den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter och göra det lättare för välfärdsområdena att utnyttja bestämmelserna om delegering i beslutsförfarandena.

Säkerhetspersoner

(3) Enligt propositionen ska det bli möjligt att som en del av anstaltens fasta personer anställa säkerhetspersoner, vilkas uppgift är att till exempel ta hand om dylika situationer med de befogenheter som det föreskrivs särskilt om. Säkerhetspersonens uppgift är att skydda de barn som är placerade i anstalten, anstaltens personal och andra personer som vistas i anstalten, upprätthålla ordningen vid anstalten samt skydda anstaltens egendom. I den mån situationerna inte kräver att polisen tillkallas är det enligt propositionen (s. 287) ändamålsenligt att anstalten har en person med kompetens inom säkerhetsbranschen som hör till personalen vid anstalten som

sköter dessa situationer i stället för att en utomstående väktare tillkallas. Det föreslås att en säkerhetsperson ska förutsättas ha lämplig examen (t.ex. grund- eller yrkesexamen inom säkerhetsbranschen) och till exempel enbart väktarutbildning ska inte räcka för att vara verksamhet som säkerhetsperson. Arbetsgivaren, som fungerar som tjänsteproducent, ska bedöma vad som är lämplig utbildning.

(4) De föreslagna bestämmelserna om säkerhetspersoner måste i detta sammanhang bedömas särskilt med avseende på 124 § i grundlagen. Enligt 124 § i grundlagen kan offentliga förvaltningsuppgifter endast genom lag eller med stöd av lag anförtros andra än myndigheter, om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och om det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt kan dock bara anförtros myndigheter. Som betydande utövning av offentlig makt ska betraktas exempelvis en på självständig prövning baserad rätt att använda maktmedel eller att på något annat konkret sätt ingripa i en enskild persons grundläggande fri- och rättigheter (se t.ex. GrUU 20/2002 rd, s. 3/I, och RP 1/1998 rd, s. 180/I). Det har ansetts klart att grundlagen hindrar privatisering av egentlig polisverksamhet (GrUU 20/2002 rd, s. 3/II, och GrUU 28/2001 rd, s. 6/I).

(5) De föreslagna befogenheterna för säkerhetspersoner motsvarar enligt grundlagsutskottets uppfattning vissa av de befogenheter som väktare och ordningsvakter har enligt lagen om privata säkerhetstjänster. Grundlagsutskottet har bedömt att befogenheterna för privata väktare och ordningsvakter inte innebär betydande utövning av offentlig makt (GrUU 22/2014 rd). Vid bedömningen av den föreslagna regleringen bör det noteras att de säkerhetspersoner som det nu föreslås bestämmelser om, till skillnad från väktare och ordningsvakter, inte har någon särskild befogenhet att gripa en person eller använda maktmedelsredskap. De föreslagna befogenheterna för säkerhetspersoner innebär enligt grundlagsutskottets mening inte betydande utövning av offentlig makt.

(6) Grundlagsutskottet noterar dock att kravet på säkerhetspersonernas utbildning har formulerats tämligen vagt i propositionen, med beaktande av omfattningen av säkerhetspersoners befogenheter i samband med utövning av offentlig makt samt verksamhetsmiljöns särdrag och krävande karaktär. Detta kan inte anses oproblematiskt med avseende på 124 § i grundlagen. Social- och hälsovårdsutskottet bör precisera bestämmelserna om utbildningen till denna del.

Tillämpning av bestämmelserna på Åland

(7) Enligt 4 § 1 mom. i den föreslagna barnskyddslagen ska vad som i lagen föreskrivs om välfärdsområden när det gäller landskapet Åland tillämpas på kommunerna i landskapet Åland, om det är fråga om sådana angelägenheter enligt 27 § i självstyrelselagen för Åland i fråga om vilka riket har lagstiftningsbehörighet, det vill säga förhållandet till utländska makter enligt 4 punkten, barns rättsliga ställning enligt 7 punkten eller administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt 24 punkten. Regleringen innebär att de uppgifter enligt barnskyddslagen som nämns i momentet och hör till rikets behörighet anvisas kommunerna på Åland.

(8) Enligt propositionsmotiven (s. 165) motsvarar bestämmelsen till sitt innehåll 93 a § i den gällande barnskyddslagen. Bestämmelserna i 93 a § i barnskyddslagen stiftades i samband med

av välfärdsområdesreformen. Grundlagsutskottet bedömde då att det var möjligt att de åländska kommunerna även i fortsättningen har hand om sådana uppgifter inom barnskyddet som efter reformen inte längre hör till kommunerna i riket (GrUU 18/2022 rd, stycke 8—9). Grundlagsutskottet hänvisade till Ålandsdelegationens bedömning att självstyrelselagen för Åland inte hindrar att sådana uppgifter som hör till rikets behörighet och som enligt rikslagstiftningen hör till kommunerna i landskapet Åland kvarstår hos kommunerna, även om de på annat håll i Finland överförs till myndigheter som inte finns på Åland. Enligt grundlagsutskottet fanns det inte heller något hinder för regleringen med avseende på bestämmelserna i grundlagen om kommunal självstyrelse och likabehandling av kommuninvånarna (se t.ex. GrUU 17/2021 rd, styckena 107—116). Enligt grundlagsutskottets mening finns det i detta sammanhang inte skäl att bedöma det föreslagna 4 § 1 mom. i lagförslag 1 på något annat sätt.

(9) Enligt 93 a § 2 mom. ska vad som i angelägenheter som avses i 1 mom. föreskrivs om tjänsteinnehavare och andra behöriga personer i tjänsteförhållande som beslutar om barnskyddsåtgärder tillämpas på motsvarande personer i tjänsteförhållande i kommunerna i landskapet Åland. Eftersom det inte finns några välfärdsområden på Åland behöver det enligt propositionsmotiven (s. 166) föreskrivas om tillämpningen av självstyrelselagens bestämmelser på Åland.

(10) Innehållet i och betydelsen av det föreslagna 2 mom. samt behovet av bestämmelsen är i viss mån oklara. Enligt 18 § 4 punkten i självstyrelselagen för Åland hör frågor som gäller kommunernas förvaltning och deras tjänsteinnehavare till landskapets lagstiftningsbehörighet. Den föreslagna regleringen är således till denna del inte förenlig med självstyrelselagens bestämmelser om fördelningen av lagstiftningsbehörigheten. Det föreslagna 4 § 2 mom. i lagförslag 1 måste strykas ur förslaget. Det är ett villkor för att lagförslag 1 ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

(11) Redan när grundlagsutskottet bedömde den gällande reglering i samband med att vårdreformen inleddes (GrUU 18/2022 rd, stycke 9, se även GrUU 72/2022 rd, stycke 8—9 och GrUU 57/2026 rd, stycke 11) påpekade utskottet att det med tanke på Ålands självstyrelse vore lämpligare att i stället för att införa den föreslagna lagstiftningen skriva in de behövliga ändringarna i självstyrelselagen. Utskottet ansåg det vara viktigt att ändringarna införs och framhöll att man i samband med den här typen av ändringar dessutom bör se till att regleringen är heltäckande, så att myndigheternas befogenheter är tydliga och det inte uppstår luckor i regleringen. Den propositionen avsåg att bevara det dåvarande rättsläget. När utskottet bedömde en föreslagen övergångsbestämmelse om Åland i lagen om smittsamma sjukdomar, som påminde om den lösning som nu föreslås, betonade utskottet dessutom uttryckligen att det arrangemang som grundar sig på övergångsbestämmelsen ska vara kortvarigt (GrUU 72/2022 rd, stycke 8). Även om grundlagsutskottet anser att den reglering som nu föreslås i 4 § 1 mom. är möjlig, är den dock inte den lösning som bäst överensstämmer med självstyrelselagen. Utskottet understryker att frågan måste regleras genom ett arrangemang som är korrekt med avseende på självstyrelselagen. Uppmärksamhet måste också fästas vid de åländska kommunernas faktiska förmåga att klara av de uppgifter som de tilldelas.

(12) Grundlagsutskottet anser det vara synnerligen beklagligt att den ändring av självstyrelselagen som utskottet har ansett vara viktig och lämpligare än det gällande sättet att reglera frågan inte har kunnat genomföras. Utskottet anser det vara nödvändigt att statsrådet för sin del vidtar de åtgärder som behövs för att revidera regleringen på det sätt som självstyrelselagen förutsätter.

Tillsyn och utlämnande av personuppgifter på Åland

(13) I 70 § 2 mom. och 71 § i lagförslag 1 i propositionen föreslås bestämmelser om att Statens ämbetsverk på Åland svarar för tillsynen över barnskyddet på Åland.

(14) Grundlagsutskottet har betonat vikten av att den primära myndighetstillsynen över barnskyddet ordnas på behörigt sätt och att tillsynen har tillräckliga resurser (GrUB 2/2019 rd och GrUB 3/2018 rd). Utskottet fäster också uppmärksamhet vid att landskapet Åland är enspråkigt svenskt och att det, oberoende av hur tillsynen över barnskyddet genomförs, måste säkerställas att det finns tillräckliga svenskspråkiga resurser för tillsynen.

(15) Utifrån inkommen utredning finns det vissa oklarheter i bestämmelserna om utlämnande av känsliga klientuppgifter inom barnskyddet när det gäller Åland. Social- och hälsovårdsutskottet bör försäkra sig om att regleringen är korrekt också till denna del.

Beredningen av propositionen

(16) Grundlagsutskottet fäster utifrån inkommen utredning statsrådets allvarliga uppmärksamhet vid vikten av korrekt beredning av lagstiftning som gäller Åland. Utskottet betonar att bestämmelser om Åland ska beredas i samråd med landskapet, att tolkningsfrågor i mån av möjlighet ska lösas redan under lagberedningen och att riket och landskapet i rätt tid ska diskutera de administrativa och ekonomiska konsekvenserna av ändringarna. Utskottet anser det inte heller vara korrekt att lagtekniska frågor som gäller Åland behandlas först under riksdagsbehandlingen av lagförslagen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

> *att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men lagförslag 1 endast om utskottets konstitutionella anmärkningar till 4 § 2 mom. beaktas på behörigt sätt.*

Utlåtande GrUU 77/2026 rd

Helsingfors 13.11.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Onni Rostila saf
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Arja Juvonen saf
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Mats Löfström sv
medlem Krista Mikkonen gröna
medlem Mira Nieminen saf
medlem Johanna Ojala-Niemelä sd
ersättare Jani Mäkelä saf
ersättare Ville Valkonen saml.

Sekreterare var

utskottsråd Johannes Heikkonen.

Avvikande mening

Motivering

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till barnskyddslag och till lagar som har samband med den (RP 182/2026 rd) är den andra fasen av reformen av barnskyddslagen i enlighet med regeringsprogrammet.

I regeringens proposition föreslås att den gällande lagen upphävs och att det i stället stiftas en ny barnskyddslag.

Om propositionens tillämpning på Åland konstateras följande i propositionens 4 §:

"Vad som i denna lag föreskrivs om välfärdsområden ska när det gäller landskapet Åland tillämpas på kommunerna i landskapet Åland, om det är fråga om följande angelägenheter enligt 27 § i självstyrelselagen för Åland (1144/1991):

1) förhållandet till utländska makter enligt 4 punkten,

2) barns rättsliga ställning enligt 7 punkten, eller

3) administrativa ingrepp i den personliga friheten enligt 24 punkten.

Vad som i angelägenheter som avses i 1 mom. föreskrivs om tjänsteinnehavare och andra behöriga personer i tjänsteförhållande som beslutar om barnskyddsåtgärder tillämpas på motsvarande personer i tjänsteförhållande i kommunerna i landskapet Åland."

Grundlagsutskottet redogör förtjänstfullt i sitt utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet över propositionens grundlagsenlighet.

Till nästan samtliga delar kan undertecknad hålla med om utskottets avväganden.

Utskottet konstaterar berömligt att lagförslagets 4.2 § behöver slopas för att lagförslaget ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Utskottet motiverar detta med att förslaget inte är förenligt med självstyrelselagens (1144/1991) behörighetsfördelning mellan riket och landskapet.

Däremot kan undertecknade inte hålla med om utskottets slutsats när det kommer till bedömningen om godtagbarheten av lösningen i lagförslagets 4.1 §, trots att grundlagsutskottet riktar stark kritik mot den föreslagna lösningen och understryker att självstyrelselagen behöver ändras.

I lagförslagets 4.1. § föreslås det att barnskyddslagens uppgifter som hör till rikets behörighet riktas på Åland till åländska kommuner. I propositionen motiveras lösningen med att arrangemanget motsvarar det gällande läget i ikraftvarande barnskyddslagens 93 §.

Utlåtande GrUU 77/2026 rd
Avvikande mening

Problemet med att motivera lösningen med sagda paragraf är att den stiftades i samband med att välfärdsområden grundades i samband med social- och hälsovårdsreformen och var menad som en temporär kortvarig övergångslösning för att inte äventyra hela social- och hälsovårdsreformens i ikraftträdande i landet som helhet.

Då överfördes majoriteten av kommuners uppgifter inom social- och hälsovård och räddningstjänst över till välfärdsområden. Reformen omfattade inte Åland och det finns inga välfärdsområden på Åland. Således fick lösningen bli att i vissa fall ansvarar åländska kommuner på Åland över barnskyddet. Den lösningen var menad att vara temporär tills revideringen av självstyrelselagen skulle göras.

Det är korrekt att grundlagsutskottet då gjorde en bedömning över arrangemanget och konstaterade att det inte fanns absoluta hinder för det, men lösningen var som redan nämnt inte menad att vara permanent och Ålandsdelegationens ståndpunkt i frågan avsåg specifikt en tillfällig lösning. I efterhand ser man nu att grundlagsutskottet då antagligen tog en för mjuk linje då man litade på att ändringarna i självstyrelselagen snabbt skulle kunna göras. Nu snart fem år senare har ändringarna fortfarande inte gjorts på ändamålsenligt sätt.

Trots att grundlagsutskottet nu skärper tonen och linjen ytterligare skulle det varit viktigt att rakt ut säga att lösningen inte längre går och är ändamålsenlig för att lagförslaget skulle kunna fortsätta behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

I sakkunnighöranden har juris licentiat Sten Palmgren ansett att grundlagsutskottet nu borde ha linjerat, att åländska kommuner inte kan åläggas nya uppgifter som hör till rikets behörighet ifall det inte på motsvarande sätt ges nya uppgifter till rikets kommuner.

Sten Palmgren konstaterar i sitt utlåtande:

Eftersom kommunerna på Åland (i praktiken en samkommun) hittills har skött uppgifterna enligt barnskyddslagen även till den del de hänför sig till rikets lagstiftningsbehörighet, kunde man tänka sig att detta vore möjligt även framöver också i det fall att välfärdsområdena åläggs nya uppgifter. Enligt min uppfattning är en sådan lösning inte nödvändigtvis problematisk med hänsyn till lagstiftningsordningen, men den skulle strida mot självstyrelselagens anda.Det är viktigt att nödvändiga ändringar nu snabbt görs i självstyrelselagen för att reglera dessa områden i linje med det grundlagsutskottet i övrigt slår fast i utlåtandet.

Med hänsyn till ovan föreslår jag, att grundlagsutskottet anser att det föreslagna 1. lagförslagets 4.1 § nu behöver bedömas på ett nytt sätt, eftersom självstyrelselagen inte ändrades till denna del i samband med revideringen, även om grundlagsutskottet kontinuerligt tagit ställning till att ärendet behöver regleras på ett tillbörligt sätt (GrUU 18/2022 rd).

Grundlagsutskottet understryker att kommunerna på Åland inte kan tilldelas nya uppgifter som tillfaller under rikets lagstiftningsbehörighet i situationer där motsvarande uppgifter inte tilldelas till kommunerna i riket. En dylik ändring är en förutsättning för att 1. lagförslaget ska kunna behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Utlåtande GrUU 77/2026 rd
Avvikande mening

Avvikande mening

Jag föreslår

> *att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning, men lagförslag 1 endast om utskottets konstitutionella anmärkningar till 4 § 1 och 2 mom. beaktas på behörigt sätt.*

Helsingfors 13.11.2026

Mats Löfström sv